

Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek door middel van
verkennende boringen voor een bouwperceel aan de Meester
Heblystraat te Varik, gemeente Neerijnen.

J E R O E N W I J N E N

Zuidnederlandse Archeologische Notities

###

Amsterdam 2011
Archeologisch Centrum Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van de Hendrik Brunsting Stichting van het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit te Amsterdam

COLOFON

Opdrachtgever: Gemeente Neerijnen
Bevoegd gezag: Gemeente Neerijnen
Project: Bouwperceel aan de Meester Hebllystraat te Varik,
gemeente Neerijnen
Type onderzoek: Archeologisch bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek
door middel van verkennende boringen
Uitvoerder: ACVU-HBS
Plaats documentatie: ACVU-HBS, Archis, e-depot
OM-nummer: 49372, 49428
Coördinaten: centrum: 153.840/426.200
Provincie, gemeente: Gelderland, Neerijnen
Kaartblad: 39D
Omvang plangebied: ca. 0,0625 ha
Status: **Concept-eindrapport**
Datum: november 2011
Auteur: dr. J.J.A. Wijnen
Redactie: drs. M.C.M. Langeveld en drs. G.L. Boreel
Grafische Bewerking: dr. J.J.A. Wijnen
Autorisatie: drs. M.C.M. Langeveld
ISBN: ###-###-###-###

©ACVU-HBS Amsterdam, november 2011

Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting, Amsterdam

De Boelelaan 1105

1081 HV Amsterdam

INHOUD

SAMENVATTING

I	INLEIDING	1
	1.1 Kader en motivatie	1
	1.2 Doel en vraagstelling van het onderzoek	1
	1.3 Opzet van het rapport	2
2	BUREAUONDERZOEK	3
	2.1 Doelstelling	3
	2.2 Methode	3
	2.3 Resultaten	3
	2.3.1 Onderzoeksgebied (LS01)	3
	2.3.2 Huidig gebruik (LS02)	4
	2.3.3 Historische situatie (LS03)	4
	2.3.4 Landschap (LS04)	4
	2.3.5 Archeologie (LS04)	5
	2.3.6 Archeologische verwachting (LS05)	7
	2.4 Conclusie	7
3	INVENTARISEREND VELDONDERZOEK	9
	3.1 Verkennend booronderzoek (VS03)	9
	3.1.1 Doelstelling	9
	3.1.2 Methode	9
	3.1.3 Resultaten	10
	3.1.4 Conclusie	11
4	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	12
	LITERATUUR	14

BIJLAGEN

- 1 Topografische kaart.
- 2 Planlocatie.
- 3 Huidige situatie van het plangebied.
- 4 Uitsnede van de kadastrale minuut Varik en Heeselt, Gelderland, Sectie B, blad 01
- 5 Geomorfologische kaart.
- 6 Bodemkaart.
- 7 Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland.
- 8 IKAW, waarnemingen en monumenten.
- 9 Uitsnede van de Archeologische Beleidsadvieskaart Neerijnen.
- 10 Boorpuntenkaart.
- 11 Boorbeschrijvingen.
- 12 Geïnterpreteerde lithogenetische profielen.

SAMENVATTING

In opdracht van de Bouwkundig Tekenburg D. van Ballegooij B.V. heeft het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting (ACVU-HBS) in november 2011 een Archeologisch Bureauonderzoek en een Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende boringen uitgevoerd. Het plangebied is een bouwperceel van 625 m² aan de Meester Hebllystraat in de bebouwde kom van Varik. Het betreft een bouwperceel waarop een dubbele woning is voorzien. De fundering van de dubbele woning zal worden aangelegd op ca. 70 cm -mv. In het kader van de voorziene nieuwbouw dient een ruimtelijke onderbouwing te worden geschreven om een bouwvergunning en aanlegvergunning te kunnen aanvragen via de WABO (Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht). Het archeologische onderzoek is nodig om in het kader van de archeologische monumentenzorg informatie te kunnen verstrekken voor de ambtelijke procedure die zal worden opgestart voor de omgevingsvergunning die voor de ontwikkeling benodigd is. Omdat bij deze ingrepen aanwezige archeologische waarden zouden kunnen worden verstoord is dit onderzoek uitgevoerd.

Voor het plangebied kan de volgende archeologische verwachting worden geformuleerd: door de ligging op de oeverwal, waarschijnlijk behorend tot de Waal stroomgordel, de historische kern van Varik en archeologisch vondstmateriaal in de omgeving is de archeologische verwachting hoog voor tenminste vanaf de Romeinse tijd. Omdat in de buurt van het plangebied een aardewerkfragment uit de IJzertijd is aangetroffen is er eveneens een archeologische verwachting voor archeologische resten uit die periode. Het plangebied ligt volgens de paleogeografische kaart niet op een bepaalde stroomgordel. De oeverafzettingen liggen waarschijnlijk bovenop komafzettingen. Het onverstoorde bodemtype dat kan worden aangetroffen is een ooivaaggrond.

Bij het Inventariserend Veldonderzoek zijn op geringe diepte overslagafzettingen aangetroffen die erosief zijn afgezet op de oeverafzettingen. Op de locatie van boring 1 heeft zich bij deze gebeurtenis een overslagkolk gevormd. Omdat zich onderin de kolkopvulling baksteen bevindt, moet deze overslag van de Waal na de Late Middeleeuwen hebben plaatsgevonden. De overslagafzettingen naast de overslagkolk zijn erosief afgezet op een oud loopvlak. Het erosievlak dat vanaf 75 cm -mv aanwezig is ligt dieper dan de voorziene bodemingreep. Vanwege deze gebeurtenis kan de archeologische verwachting naar beneden worden bijgesteld. In de oeverafzettingen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen en de top is geërodeerd. Omdat het plangebied na de 13de eeuw binnen de bedijking lag is de top voor die tijd afgezet. Omdat verwacht wordt dat de geërodeerde top voor lange tijd het loopvlak is geweest, ook omdat er in de oeverafzettingen geen andere laklagen zijn aangetroffen, is de specifieke archeologische verwachting laag. Plaatselijk (boring 1) is er geen archeologische verwachting omdat de oeverafzettingen vrijwel geheel zijn geërodeerd door de overslagkolk.

Omdat de archeologische verwachting binnen het plangebied laag is en er plaatselijk helemaal geen archeologische verwachting is wordt geadviseerd het plangebied voor de ontwikkeling vrij te geven.

I INLEIDING

I.1 KADER EN MOTIVATIE

In opdracht van de Bouwkundig Tekemburo D. van Ballegooij B.V. heeft het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit - Hendrik Brunsting Stichting (ACVU-HBS) in november 2011 een Archeologisch Bureauonderzoek en een Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende boringen uitgevoerd. Het plangebied is een bouwperceel van 625 m² aan de Meester Heblstraat in de bebouwde kom van Varik. Het betreft een bouwperceel waarop een dubbele woning is voorzien. In het kader van de voorziene nieuwbouw dient een ruimtelijke onderbouwing te worden geschreven om een bouwvergunning en aanlegvergunning te kunnen aanvragen via de WABO (Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht). Het archeologische onderzoek is nodig om in het kader van de archeologische monumentenzorg informatie te kunnen verstrekken voor de ambtelijke procedure die zal worden opgestart voor de omgevingsvergunning die voor de ontwikkeling benodigd is.

Op de Archeologische Maatregelenkaart van de gemeente Neerijnen bevindt het plangebied zich in een (historische) dorpskern met een verhoogde archeologische verwachting.¹ De hoge verwachting van dit terrein is vastgesteld aan de hand van zichtbare bebouwing en percelering op de kadastrale minuut uit 1830.² In een gebied met een verhoogde archeologische verwachting dient per geval door het bevoegd gezag een afweging gemaakt dient te worden bij toekomstige bodemingrepen betreffende het laten uitvoeren van archeologisch onderzoek. De op de kaart aangegeven hoge archeologische verwachting of aandachtgebied in het plangebied is mede bestemd voor de bescherming van archeologische waarden. Voor het plangebied, dient daarom vanwege de uitvoering van het archeologiebeleid in ruimtelijke planvorming, archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met behulp van verkennende boringen plaats te vinden. De motivatie voor het archeologische onderzoek is dat de voorgenomen ontwikkelingen zouden kunnen leiden tot aantasting van mogelijk aanwezige archeologische resten en waarden.

Binnen deze landschappelijke eenheid is het gemeentelijk beleid te streven naar behoud in de huidige situatie, verstoringen te vermijden en vroegtijdig archeologisch onderzoek te laten uitvoeren. Een gedegen inzicht in de archeologie van het plangebied zal het mogelijk maken om de archeologische belangen zorgvuldig af te wegen en deze mee te laten wegen in de verdere planvorming. Het uitgevoerde onderzoek dient bij te dragen aan dit inzicht en zal tot een advies met betrekking tot eventueel vervolgonderzoek leiden, gericht aan het bevoegd gezag.

Het veldwerk is uitgevoerd door dr. Jeroen Wijnen en drs. G.L. Boreel.

I.2 DOEL EN VRAAGSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Doel van het archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek is het opsporen van eventueel in het plangebied aanwezige archeologische vindplaatsen. Aan de hand van bestaande bronnen dient informatie verworven te worden over bekende of verwachte archeologische waarden. Deze informatie moet resulteren in een gespecificeerde verwachting, om in een aansluitend onderzoek aangevuld en getoetst te worden op basis van veldwaarnemingen. Uiteindelijk dient het onderzoek te resulteren in een advies ten aanzien van eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

De vraagstelling van het onderzoek is driedelig:

1 Wat zijn de bekende en verwachte archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied? Wat is bekend over het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van deze waarden?

¹ Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 8.1.

² Van Heringen *et al* 2008, 49.

2 Kan de in antwoord op vraag 1 uitgesproken verwachting onderschreven en aangevuld worden op basis van veldwaarnemingen? Welke informatie leveren deze waarnemingen ten aanzien van het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van de eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen?

3 Dienen er nog vervolgstappen genomen te worden om te komen tot een waardering van de eventueel aanwezige archeologische waarden, op basis waarvan uiteindelijk een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden?

1.3 OPZET VAN HET RAPPORT

De verslaglegging van het uitgevoerde archeologische onderzoek zal per uitgevoerd onderdeel plaats vinden. In het hierna volgende hoofdstuk 2 zal in antwoord op vraag 1 het uitgevoerde Bureauonderzoek worden beschreven. Hier zal tevens een afkadering van het onderzoeksgebied worden gegeven, welke het gehele onderzoek gebruikt zal worden. Als toets en in aanvulling op de in dit hoofdstuk geformuleerde verwachting zal in hoofdstuk 3 het uitgevoerde Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende boringen worden beschreven (vraag 2). Afsluitend zal na een overzicht biedende conclusie (hoofdstuk 3) in hoofdstuk 4 advies gegeven worden ten aanzien van eventueel vervolgonderzoek in antwoord op vraag 3.

2 BUREAUONDERZOEK

2.1 DOELSTELLING

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen een omschreven gebied.³

Hierbij worden gegevens verzameld met betrekking tot de aan- of afwezigheid, het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van archeologische en cultuurhistorische waarden en aardwetenschappelijke gegevens. Het dient te resulteren in een gespecificeerde verwachting, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van eventueel vervolgonderzoek.

2.2 METHODE

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de specificaties uit de KNA 3.2 (LS01 t/m LS06). Een eerste stap hierin is het afbakenen van het plan- en onderzoeksgebied en het vaststellen van de consequenties van toekomstig gebruik (LS01). In de volgende stappen wordt achtereenvolgens vastgesteld wat de huidige situatie is (LS02), hoe de historische situatie is, of er verstoringen bekend zijn (LS03) en wat de bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens zijn (LS04). Op basis van de verzamelde gegevens wordt een gespecificeerd verwachtingsmodel opgesteld (LS05), waarin zo gedetailleerd mogelijk de verwachte archeologie beschreven wordt. Onderhanden rapport is opgesteld volgens specificatie LS06.

2.3 RESULTATEN

2.3.1 ONDERZOEKSGBIED (LS01)

Het plangebied is een bouwperceel aan de Meester Hebllystraat, gelegen in de bebouwde kom van Varik. Het betreft een bouwperceel waarop een dubbele woning is voorzien. Het plangebied wordt ten zuidoosten begrensd door de Meester Hebllystraat, ten noordoosten door het Meester van Dalenplein, ten noordwesten door het perceel aan de Keizerstraat 15 en ten zuidwesten door een klein perceel grasland (bijlage 1, 2 en 3). Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 625 m² en is kadastraal bekend onder gemeente Varik, Sectie B, nummers 2630. De centrumcoördinaat van het plangebied is 153.840/426.200.

De fundering van de dubbele woning zal aangelegd worden op ca. 70 cm –mv (bijlage 2). Waarschijnlijk dienen de funderingsstroken op palen te worden gefundeerd in een voldoende draagkrachtige zandlaag. Het boven beschreven bouwplan berust op een conceptplan dat door de opdrachtgever verstrekt is.

³ CCvd Archeologie 2006.

2.3.2 HUIDIG GEBRUIK (LSO2)

Het plangebied is momenteel in gebruik als boomgaard. Het plangebied ligt binnen de bebouwde kom van Varik (bijlage 3).

2.3.3 HISTORISCHE SITUATIE (LSO3)

Voor 971 na Chr. was de naam voor Varik, curtem Feldrike. De ligging van curtem Feldrike moet ergens ter hoogte van de huidige bebouwde kom van Varik zijn geweest.⁴ De bedijking van het gebied heeft hoofdzakelijk in de 13de en 14de eeuw plaatsgevonden. Volgens de kadastrale minuut uit 1830 lag het plangebied op een groot blokvormig perceel (bijlage 4). Volgens de Militaire Topografische Kaart uit 1846 was het plangebied in gebruik als boomgaard. Het perceel maakte deel uit van een aantal grotere blokvormige percelen waar omheen een aantal wegen liep. Aan deze wegen lag een deel van de bebouwing van het dorp Varik. Het door wegen en bebouwing omkaderde gebied heeft op de kadastrale minuut het toponiem “het Rot”. De naam van de weg ten noorden is de Keizerstraat, ten oosten de Molenstraat, ten zuiden de Waalbandijk, ten westen de Groote Straat en het noordwestelijke deel van de omkadering heet “De Zwaan”. Afgezien van “De Zwaan” waarvan de naam is veranderd in de Walgtsestraat, hebben deze wegen nog dezelfde naam. Op de kadastrale minuut lag “De Zwaan” in het verlengde van de Walgtsestraat. In de periode 1977-1985 verschijnt in het westelijk van deze omkadering de eerste bebouwing. In de periode 1985-1990 zijn de huizen gebouwd tegen de zuidoostgrens van het plangebied. Na 1990 verschijnt de bebouwing in het oostelijk deel van de omkadering van wegen. Het plangebied landgebruik binnen het plangebied bleef onveranderd sinds het begin van de 19de eeuw en is nog steeds in gebruik als boomgaard.⁵

2.3.4 LANDSCHAP (LSO4)

Het plangebied behoort tot het Middelnederlandse rivierengebied. In de ondergrond van het plangebied bevinden zich op ca. 7-8 m onder het maaiveld terrasafzettingen, zover deze niet zijn ingesneden door latere rivieren. De terrasafzettingen zijn voornamelijk afgedekt met komafzettingen.⁶ De terrasafzettingen hebben zich gevormd gedurende de overgang Pleistoceen-Holoceen (Kreftenheye 6).⁷ Het zijn afzettingen die zijn afgezet na een laatste insnjiding in de Jonge Dryas.⁸ Na de overgang van het Pleistoceen-Holoceen treedt er onder invloed van een snelle zeespiegelstijging vooral sedimentatie op en behoort de terras- en dalvorming tot het verleden. Een andere zeer belangrijke verandering is het stromingsregime van de rivieren. In het Pleistoceen waren er vooral vlechtende rivieren waarbij vooral grovere afzettingen zijn afgezet. In de warme perioden in het Pleistoceen stromen overwegend meanderende rivieren en ook vanaf de overgang Pleistoceen-Holoceen zijn de rivieren vooral meanderend. Vanaf die tijd concentreren de grovere afzettingen zich in en nabij de stroomgeul (bedding- en oeverwalafzettingen), terwijl verder weg van de stroomgeul steeds fijnere afzettingen worden afgezet (komafzettingen). De afzettingen van Holocene rivieren worden gerekend tot de Formatie van Echteld. De eerste actieve stroomgordel in de omgeving van het plangebied, de Varik stroomgordel (5500-5000 BP), was gedurende het Neolithicum op ca. 1 km ten zuidwesten van

⁴ Van Heringen *et al* 2008, 40.

⁵ www.watwaswaar.nl, <http://maps.google.nl>.

⁶ Berendsen *et al* 2001, kaartbijlage 39D, Van Heringen *et al* 2008, 25.

⁷ Berendsen *et al* 2001, kaartbijlage 39C, Van Heringen *et al* 2008, 25.

⁸ Van Heringen *et al* 2008, 25.

het plangebied gelegen.⁹ Het veronderstelde einde van de activiteit van de Varik stroomgordel valt samen met het begin van de activiteit van minstens drie stroomgordels. Daarvan ligt de Appelaar stroomgordel op 600 à 700 m ten noorden van het plangebied. De Appelaar stroomgordel was actief in de periode 4700–3765 BP (Laat-Neolithicum-Bronstijd).¹⁰ Gedurende de IJzertijd en de Romeinse tijd meanderde een rivier in de Heeselt stroomgordel ca. 500 m ten zuiden van het plangebied.¹¹ De Waal ligt op ca. 400 m ten zuidoosten van het plangebied en volgt de Waal stroomgordel (1625–0 BP).¹² De Waal stroomgordel is ongeveer actief vanaf het einde van de Romeinse tijd. Het plangebied ligt volgens de geomorfologische kaart op een rivieroeverwal (Bijlage 5). De kalkhoudende ooivaaggronden (Rd10A) op de bodemkaart van Nederland zijn karakteristiek voor deze oeverafzettingen (Bijlage 6). De oeverwal maakt volgens de geraadpleegde literatuur niet specifiek deel uit van een bepaalde stroomgordel. Het plangebied ligt volgens het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN) op een relatief hoog deel van de oeverwal dat vanaf de Waal het binnenland in holt (Bijlage 7).¹³ Daaruit kan worden geconcludeerd dat het plangebied op een oeverwal ligt die de huidige Waal begeleidt. Dat neemt niet weg dat deze oeverwal mogelijk ook is opgebouwd uit oeverafzettingen afkomstig van oudere stroomgordels. Het is waarschijnlijk dat er vanaf een bepaalde diepte komafzettingen (zwarte klei en/of veen) onder de oeverafzettingen liggen.

De kalkhoudende ooivaaggronden die volgens de bodemkaart van Nederland in het plangebied liggen bestaan uit lichte zavel heeft als grondwatertrap VI. Grondwatertrap VI betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand dieper is dan 40 cm onder het maaiveld en dat de gemiddeld laagste grondwaterstand tussen 80 en 120 cm onder het maaiveld ligt.¹⁴

2.3.5 ARCHEOLOGIE (LSO4)

Bijlage 8 laat een uitsnede zien van de IKAW met daarop de archeologische waarnemingen, vondstmeldingen en AMK-terreinen uit ARCHIS. Bijlage 9 laat een uitsnede zien van de archeologische verwachtings- en beleidskaart (beleidsadvieskaart), die bepalend is voor het archeologiebeleid van de gemeente Neerijnen.¹⁵ Om de archeologische verwachting binnen het plangebied verder te kunnen specificeren zijn de waarnemingen en de indicatieve archeologische verwachting meegenomen (tabel 1). Binnen een straal van 1 km vanaf het plangebied staan er geen vondstmeldingen en AMK-terreinen geregistreerd. Er zijn op de oeverwal waarbinnen het plangebied ligt, tot op heden geen aanwijzingen gevonden voor bewoning voor de IJzertijd.

waarneming ¹⁶	afstand [m]	richting	periode	complextype
2235	75	0	Romeinse tijd/Neolithicum-Nieuwe Tijd	fragment handgevoemd aardewerk en onbepaalde fragment aardewerk bij een archeologische veldkartering in 1985

⁹ Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 3, Berendsen en Stouthamer 2001, Appendix 3, 245, Addendum 1.

¹⁰ Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 3, Berendsen en Stouthamer 2001, Appendix 3, 190, Addendum 1.

¹¹ Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 3, Berendsen en Stouthamer 2001, Appendix 3, 208, Addendum 1.

¹² Berendsen en Stouthamer 2001, Addendum 1, Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 8.1.

¹³ www.ahn.nl.

¹⁴ Stiboka 1973, 24.

¹⁵ Hessing en Klerks 2007, Kaartbijlage 7.

¹⁶ Behalve de nummers met de aanduiding AMK of vondstmelding duiden deze ARCHIS-waarnemingen aan.

Waarneming ¹⁷	Afstand [m]	Richting	Periode	Complextype
7894	225	NW	IJzertijd	fragment handgevormd, besmeten aardewerk bij een archeologische veldkartering in 1987
424138	320	N	Nieuwe Tijd	huislocatie dan wel een andere vorm van stenen bebouwing gedateerd aan de hand van aardewerkfragmenten, fosfaat en oud bouwpuin bij een archeologisch booronderzoek in 2003.
22364	430	Z	Romeinse tijd, Vroege Middeleeuwen en Nieuwe Tijd	bij een archeologische veldkartering in 1991 zijn fragmenten gedraaid aardewerk gevonden, mogelijk van een Romeins grafveld. Verder is botmateriaal en een fragment van een beeldje uit de Nieuwe Tijd gevonden.
2237	570	NO	Romeinse tijd en Late Middeleeuwen	fragmenten gedraaid aardewerk (Romeins) en gedraaid aardewerk (Late Middeleeuwen bij een veldkartering in 1985
2236	730	NO	Late Middeleeuwen en Neolithicum-Nieuwe Tijd	aardewerkfragmenten (steengoed en onbepaald) bij een archeologische veldkartering in 1985
7271	800	ZO	Vroege Middeleeuwen	zwaard gevonden bij baggerwerkzaamheden in 1960
2124	940	ZW	Romeinse tijd en Neolithicum-Nieuwe Tijd	fragmenten gedraaid aardewerk (Romeins) en onbepaald bij een archeologische veldkartering in 1986
7621	960	ZW	IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen	aardewerkfragmenten bij een archeologische veldkartering in 1986

Tabel 1. Bouwperceel Meester Heblstraat. Archeologische waarnemingen, vondstmeldingen en AMK-terreinen uit ARCHIS.

2.3.6 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING (LSO5)

Op de Archeologische Maatregelenkaart (en beleidskaart) van de gemeente Neerijnen staat voor het plangebied een archeologische waarde/dorpskern aangegeven (bijlage 9).¹⁸ Het plangebied bevindt zich in de (historische) dorpskern van Varik.¹⁹ De hoge verwachting van dit terrein is vastgesteld aan de hand van zichtbare bebouwing en percelering op de kadastrale minuut uit 1830.²⁰ Op basis van de landschapseenheid waarbinnen het plangebied ligt is een lage archeologische verwachting afgegeven, ondanks dat deze volgens de geomorfologische kaart (bijlage 5) op een oeverwal bevindt.²¹ De lage archeologische verwachting geldt zowel op de IKAW en de op de kaart Waarden en Verwachtingen

¹⁷ Behalve de nummers met de aanduiding AMK of vondstmelding duiden deze ARCHIS-waarnemingen aan.

¹⁸ Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 8.3.

¹⁹ Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 8.1.

²⁰ Van Heringen *et al* 2008, 49.

²¹ Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 6.1.

van de gemeente Neerijnen. De lage archeologische verwachting is waarschijnlijk afgegeven omdat de oeverwal bij de paleogeografische reconstructie niet kon worden toegeschreven aan een bepaalde stroomgordel. Volgens de paleogeografische reconstructie bevinden zich in de Holocene ondergrond overwegend komafzettingen. Het is waarschijnlijk dat de oeverwal die de huidige Waal begeleidt door overstromingen van deze rivier is ontstaan. De maximale ouderdom van eventueel te verwachten archeologische resten zou dan conform het begin van de actieve fase van de Waal stroomgordel zijn. Op deze oeverwal is in ieder geval een fragment handgevormd aardewerk gevonden uit de IJzertijd en een fragment handgevormd uit de Romeinse tijd.²² In of nabij Varik zou volgens schriftelijke bronnen al voor 971 v. Chr. bewoning zijn geweest. Verder is het gebied rondom Varik vanaf ongeveer de 13de of 14de eeuw bedijkt.

De aardewerkfragmenten uit de IJzertijd en Romeinse tijd zouden verspoelt kunnen zijn, maar dat is niet met zekerheid na te gaan. Een extra onzekerheid wordt geïntroduceerd doordat de oeverafzettingen kunnen zijn opgebouwd door afzettingen behorend bij verschillende stroomgordels uit mogelijk vroegere perioden. Door de ligging op de oeverwal, waarschijnlijk behorend tot de Waal stroomgordel, de historische kern van Varik en het archeologische vondstmateriaal is de archeologische verwachting in ieder geval een hoog vanaf de Romeinse tijd.

2.4 CONCLUSIE

Teneinde inzicht te verwerven in de bekende en verwachte archeologische waarden binnen het plangebied aan de Meester Heblstraat is een bureauonderzoek uitgevoerd. Er zijn bestaande bronnen geraadpleegd om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Voor het plangebied kan de volgende archeologische verwachting worden geformuleerd: door de ligging op de oeverwal, waarschijnlijk behorend tot de Waal stroomgordel, de historische kern van Varik en het archeologische vondstmateriaal is de archeologische verwachting hoog vanaf tenminste de Romeinse tijd. Omdat in de buurt van het plangebied een aardewerkfragment uit de IJzertijd is aangetroffen is er eveneens een archeologische verwachting voor archeologische resten uit die periode.

Het plangebied ligt volgens de paleogeografische kaart niet op een bepaalde stroomgordel. De oeverafzettingen liggen waarschijnlijk bovenop komafzettingen. Omdat de oeverafzettingen kunnen zijn opgebouwd uit afzettingen afkomstig van verschillende stroomgordels, uit verschillende perioden, kan het zijn dat er ook resten uit vroegere perioden aanwezig zijn. Het onverstoord bodemtype dat kan worden aangetroffen is een ooivaaggrond. Omdat de afzetting van de oeverwal zich in meerdere perioden kan hebben afgespeeld, kunnen er meerdere vondstniveaus aanwezig zijn. De mate van versterking en de bodemopbouw dient te worden aangetoond door een Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende boringen.

²² ARCHIS 2235, 7894.

3 INVENTARISEREND VELDONDERZOEK

3.1 VERKENNEND BOORONDERZOEK (VS03)

3.1.1 DOELSTELLING

Het uitgevoerde verkennende booronderzoek heeft tot doel de in het bureauonderzoek geformuleerde verwachting voor vindplaatsen uit de perioden IJzertijd tot Nieuwe tijd te toetsen door de landschappelijke situering te controleren. De verwachting is hoog vanaf de Romeinse tijd door de ligging op de oeverwal, de historische kern van Varik en het archeologische vondstmateriaal. Door de mate van intactheid van de bodem te bepalen kan worden aangegeven hoe groot de kans is dat ongeschonden archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Hierbij dient zoveel mogelijk informatie verzameld te worden met betrekking tot de aard, omvang, datering, diepteligging, gaafheid en conservering van de eventuele vindplaatsen.

3.1.2 METHODE

Het booronderzoek is uitgevoerd conform de specificatie VS03 uit de KNA 3.2. Verslaglegging vindt plaats volgens specificatie VS05.

Werkwijze

Er is voor boringen gekozen, omdat deze methode op de meest efficiënt wijze zicht geeft op de opbouw van de bodem, grootschalige verstoringen en archeologie in de ondergrond. De boringen zijn verkennend van aard en de locatie is terug te vinden in bijlage 10. De verkennende fase moet inzicht geven op de bodemopbouw en bepalen waar zich zones bevinden die archeologisch interessant zijn. De beschrijving van de boringen is terug te vinden in bijlage 11.

Er zijn in de verkennende fase 4 boringen uitgevoerd, verdeeld over het terrein. Er is geboord tot een maximale diepte van 3 m.

De locatie van de boringen is met behulp van GPS ingemeten. De hoogte van de boringen is met behulp van het AHN t.o.v. NAP geschat vanwege de hogere mate van precisie van de AHN ten opzichte van de GPS.²³

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor, met een diameter van 7 cm tot het grondwater op ca. 1 m en verder met een guts met een diameter van 3 cm. Het opgebrachte materiaal is per laag bemonsterd en beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB), die gebaseerd is op NEN5104.²⁴ Het opgeboorde materiaal is verder verbrokken en versneden. Naast lithologische en bodemkundige aspecten is in het bijzonder aandacht besteed aan het wel of niet voorkomen van archeologische indicatoren als houtskool, verbrande klei/leem, aardewerk, (on)verbrand bot, natuursteen, fosfaatvlekken, baksteen en andere niet natuurlijke insluitsels.

De beschrijving van de boorgegevens is digitaal vastgelegd op een veldcomputer met gebruikmaking van het *software* pakket Deborah2 v2.7.²⁵

²³ Gegevens www.ahn.nl

²⁴ Bosch 2005 en Nederlands Normalisatie Instituut 1989.

²⁵ RAAP 2006.

Landschap

Er is bij het bureauonderzoek vastgesteld dat het plangebied op een oeverwal ligt, maar dat het paleogeografisch niet aan een bepaalde stroomgordel kan worden toegeschreven. De oeverafzettingen liggen waarschijnlijk bovenop komafzettingen. Deze zijn in de boringen 1 en 4 daadwerkelijk aangetroffen op ca. 260 cm -mv. Vanaf 275 cm -mv is grijze matig siltige klei met schelpengruis aanwezig (boring 4). Vanaf 270 cm -mv is een donkergrijze laklaag of vegetatiehorizont aangetroffen (boring 4). De bovenste laag in de komuitzettingen bestaat uit lichtblauwgrijze tot lichtgrijsblauwe matig siltige klei (boring 1 en 4). In de bovenste laag van de komafzettingen zijn in boring 4 enkele plantenresten aangetroffen.

Vanaf ca. 260 cm -mv liggen er oeverafzettingen op de komafzettingen. Vanaf 230 á 240 cm -mv zijn, zwak humeuze sterk siltige kleien of sterk siltige kleien met humusvlekken of dunne humuslagen aanwezig. Vanaf 100 á 120 cm -mv bevinden zich overwegend sterk siltige tot uiterst siltige kleien met plaatselijk in boring 2 en 4 een zwak zandige kleilaag op 140 tot 160 cm -mv. In de boringen 2, 3 en 4 bevindt zich achtereenvolgend een donkergrijze, zwak humeuze, sterk siltige kleilaag (laklaag) met een erosieve bovengrens vanaf 75, 100 en 100 cm -mv.

Bovenop de oeverafzettingen liggen zwak tot matig siltige, uiterst grove, sterk grindige zanden die geïnterpreteerd kunnen worden als overslag -of dijkdoorbraakafzettingen. Deze bevinden zich respectievelijk op een diepte van 60, 40 en 40 cm in boring 2, 3 en 4.

Plaatselijk zijn de overslagafzettingen afwezig (boring 1). Tot 215 cm -mv tot in de oeverafzettingen bevindt zich vanaf 185 cm -mv een laag matig humeuze, uiterst siltige klei met veel dunne zandlagen met plantenresten en onderin hout. Deze gelaagde afzettingen zijn mogelijk in een overslagkolk afgezet.

Vanaf 35 cm -mv ligt bovenop de gelaagde afzettingen een pakket dat waarschijnlijk geïnterpreteerd kan worden als opvulling van de overslagkolk. Het pakket bestaat uit zandige klei, waarop een matige siltige zandlaag met kleibrokken en een baksteenfragment ligt, een zwak zandige kleilaag met baksteenspikkels en kleibrokken en vervolgens de bouwvoor.

De bouwvoor bovenop de overslagafzettingen en de overslagkolk bestaat uit een matig zandige, matig humeuze kleilaag.

In boring 2 is de bodem tot ca. 45 cm -mv verstoord en heeft de grond bijmengingen van plastic en baksteen. De grond is gevlekt en er zijn tevens kleibrokken zichtbaar.

Afgezien van bot in de bouwvoor en baksteen bovenop de overslaggronden en in de overslagkolk, zijn er geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Archeologische verwachting

Op geringe diepte bevinden zich overslagafzettingen die erosief zijn afgezet op de oeverafzettingen. Op de locatie van boring 1 heeft zich bij deze gebeurtenis een overslagkolk gevormd. Omdat zich onderin de kolkopvulling baksteen bevindt, moet de overslag van de Waal ter hoogte van het plangebied na de Late Middeleeuwen hebben plaatsgevonden. De overslagafzettingen zijn buiten de overslagkolk erosief afgezet op een oud loopvlak. Deze ligt dieper dan de voorziene bodemingreep op tenminste 75 cm -mv. Vanwege deze gebeurtenis ergens kan de archeologische verwachting naar beneden worden bijgesteld. In de oeverafzettingen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen en de top is geërodeerd. Omdat het plangebied na de 13de eeuw binnen de bedijking lag is de top voor die tijd afgezet. Omdat verwacht wordt dat de geërodeerde top voor lange tijd het loopvlak was, ook omdat er in de oeverafzettingen geen andere laklagen zijn aangetroffen, is de specifieke archeologische verwachting laag. Plaatselijk (boring 1) is er geen archeologische verwachting omdat de oeverafzettingen vrijwel geheel zijn geërodeerd door de overslagkolk.

3.1.4 CONCLUSIE

Het inventariserend veldonderzoek door middel van boringen heeft de in het bureauonderzoek opgestelde archeologische verwachting kunnen toetsen en aanvullen voor het plangebied. Op geringe diepte zijn overslagafzettingen of is een opvulling van een overslagkolk aangetroffen waarschijnlijk uit de Nieuwe Tijd, maar met zekerheid na 1250. Voor deze afzettingen geldt een lage archeologische verwachting en ter plaatse van de overslagkolk is er geen archeologische verwachting omdat de oeverafzettingen vrijwel geheel weg zijn geërodeerd.

Omdat de archeologische verwachting laag is en plaatselijk niet bestaat w het plangebied vrijgegeven worden voor de voorgenomen ontwikkeling.

4 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

In opdracht van de Bouwkundig Tekenburo D. van Ballegooij B.V. heeft het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting (ACVU-HBS) in november 2011 een Archeologisch Bureauonderzoek en een Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende boringen uitgevoerd. Het plangebied is een bouwperceel van 625 m² aan de Meester Heblystraat in de bebouwde kom van Varik. Het betreft een bouwperceel waarop een dubbele woning is voorzien. De fundering van de dubbele woning zal aangelegd worden ca. 70 cm –mv. Omdat bij deze ingrepen aanwezige archeologische waarden zouden kunnen worden verstoord is dit onderzoek uitgevoerd. Hierbij is getracht antwoord te geven op de volgende vragen:

Wat zijn de bekende en verwachte archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied? Wat is bekend over het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van deze waarden?

Voor het plangebied kan de volgende archeologische verwachting worden geformuleerd: door de ligging op de oeverwal, waarschijnlijk behorend tot de Waal stroomgordel, de historische kern van Varik en het archeologische vondstmateriaal is de archeologische verwachting hoog vanaf de Romeinse tijd. Omdat in de buurt van het plangebied een aardewerkfragment uit de IJzertijd is aangetroffen is er eveneens een verwachting voor archeologische resten uit die periode. Het plangebied ligt volgens de paleogeografische kaart niet op een bepaalde stroomgordel. De oeverafzettingen liggen waarschijnlijk bovenop komafzettingen.

Kan de in antwoord op vraag 1 uitgesproken verwachting onderschreven en aangevuld worden op basis van veldwaarnemingen? Welke informatie leveren deze waarnemingen ten aanzien van het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van de eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen?

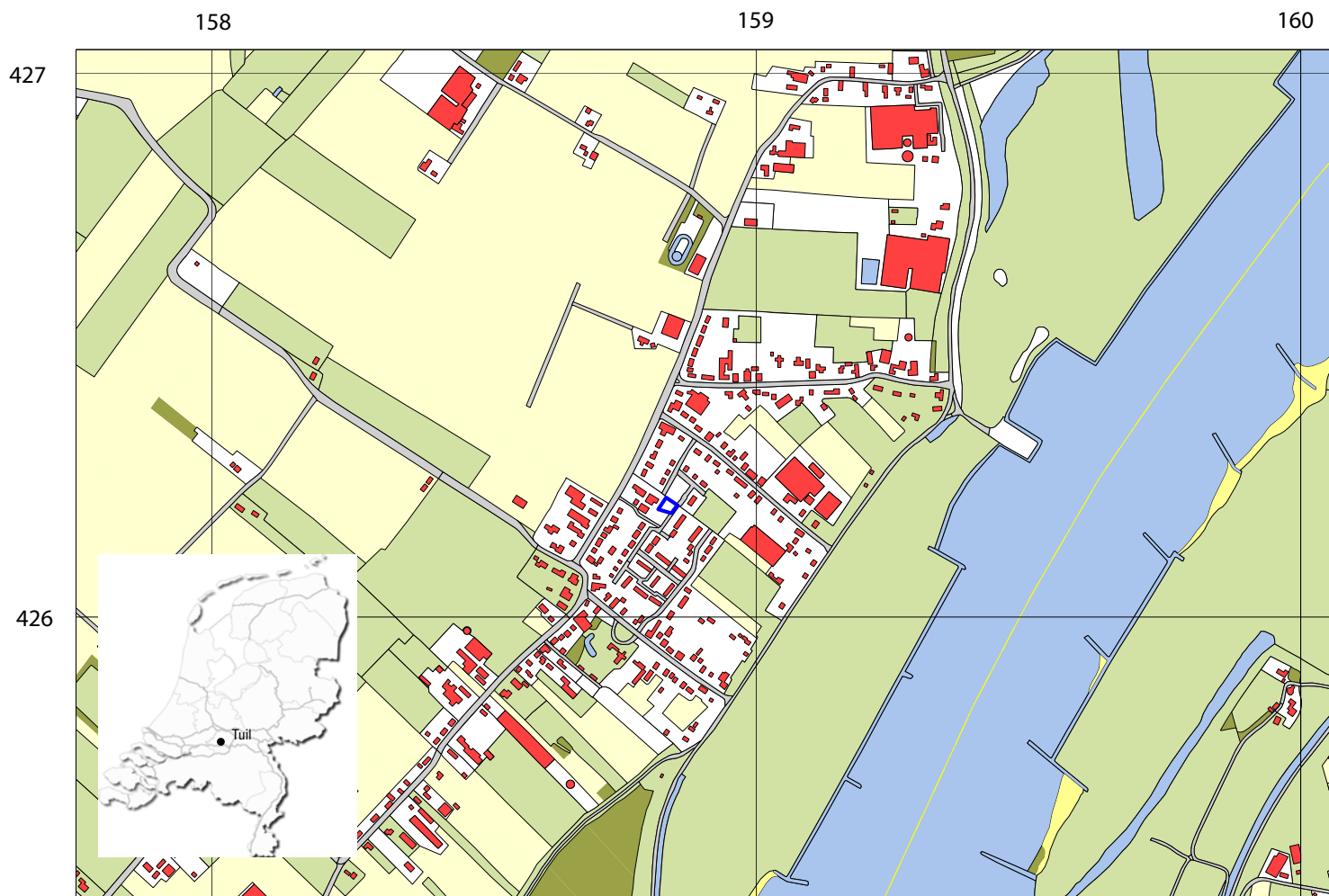
Op geringe diepte bevinden zich overslagafzettingen die erosief zijn afgezet op de oeverafzettingen. Op de locatie van boring 1 heeft zich bij deze gebeurtenis een overslagkolk gevormd. Omdat zich onderin de kolkopvulling baksteen bevindt, moet de overslag van de Waal na de Late Middeleeuwen hebben plaatsgevonden. De overslagafzettingen naast de overslagkolk zijn erosief afgezet op een oud loopvlak. Het erosievlak dat vanaf 75 cm –mv aanwezig is ligt dieper dan de voorziene bodemingreep. Vanwege deze gebeurtenis kan de archeologische verwachting naar beneden worden bijgesteld. In de oeverafzettingen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen en de top is geërodeerd. Omdat het plangebied na de 13de eeuw binnen de bedijking lag is de top voor die tijd afgezet. Omdat verwacht wordt dat de geërodeerde top voor lange tijd het loopvlak was, ook omdat er in de oeverafzettingen geen andere laklagen zijn aangetroffen, is de specifieke archeologische verwachting laag. Plaatselijk (boring 1) is er geen archeologische verwachting omdat de oeverafzettingen vrijwel geheel zijn geërodeerd door de overslagkolk.

Wat zijn de te nemen vervolgstappen om te komen tot een waardering van de eventueel aanwezige archeologische waarden, op basis waarvan uiteindelijk een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden?

Omdat de archeologische verwachting binnen het plangebied laag is en er plaatselijk helemaal geen archeologische verwachting is wordt geadviseerd het plangebied voor de ontwikkeling vrij te geven.

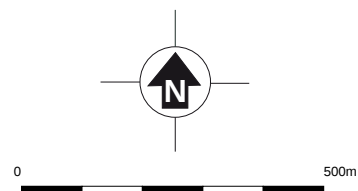
L I T E R A T U U R

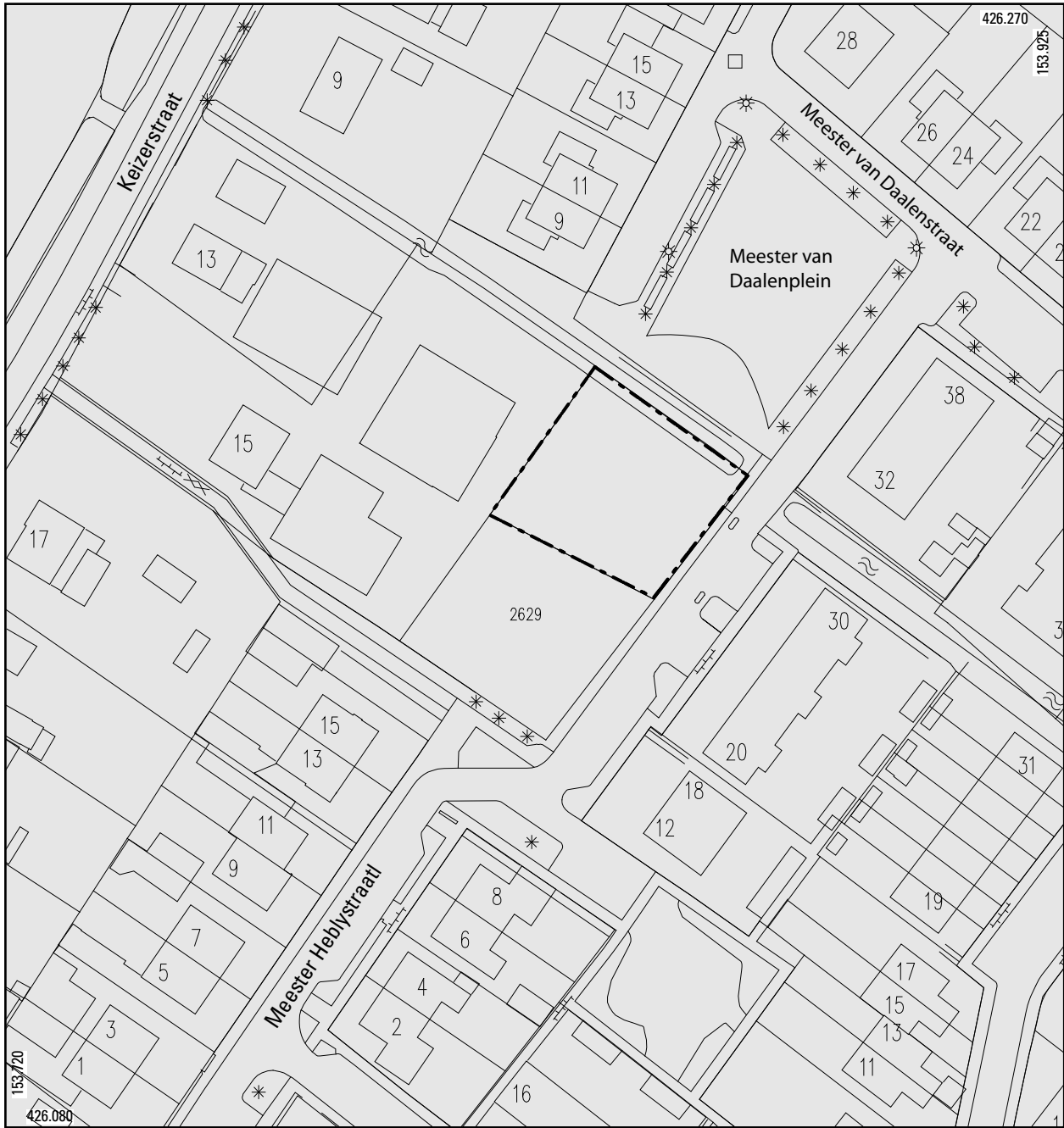
- Berendsen, H.J.A./E.L.J.H. Faessen/A.W. Hesselink/H. Kempen, 2001: *Zand in banen- Zanddiepte kaarten van het Gelders Rivierengebied met inbegrip van de uiterwaarden, Provincie Gelderland*, Arnhem.
- Berendsen, H.J.A./E. Stouthamer, 2001: *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*, Assen.
- Bosch, J.H.A, 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2*, Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Caspers, S./W. Knol/H. Kars: *Richtlijnen voor Maatwerk. Onderzoeksrapport Archeologievriendelijk bouwen & fysiek behoud*, Amsterdam.
- Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie, 2006: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1*, vastgesteld op 19 juni 2006, SIKB, Gouda.
- Heringen, R.M./C. Sueur/R. Schrijvers, 2008: *Archeologische waarden- en beleidskaart voor het grondgebied van de gemeente Neerijnen. Een aanzet tot het ontwikkelen van ruimtelijk archeologiebeleid*, Amersfoort (Rapportnummer V480).
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989: *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- RAAP, 2006: *Deborah2, v2.6*, Amsterdam.
- ROB, 2004: *Archeologisch Informatie Systeem (ARCHISII)*, Amersfoort.
- ROB, 2001: *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), 2de generatie, Globale Archeologische kaart van het continentale plat*, Archeologische Monumentenkaart, Amersfoort.
- STIBOKA, 1973: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Toelichting bij de kaartbladen 39 West Rhenen en 39 Oost Rhenen*, Wageningen.

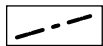

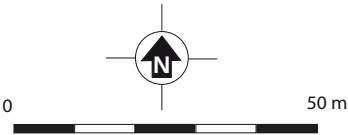
 Plangebied

Bijlage 1. Varik-bouwperceel Meester Heblystraat. Topografische kaart.

 Plangebied

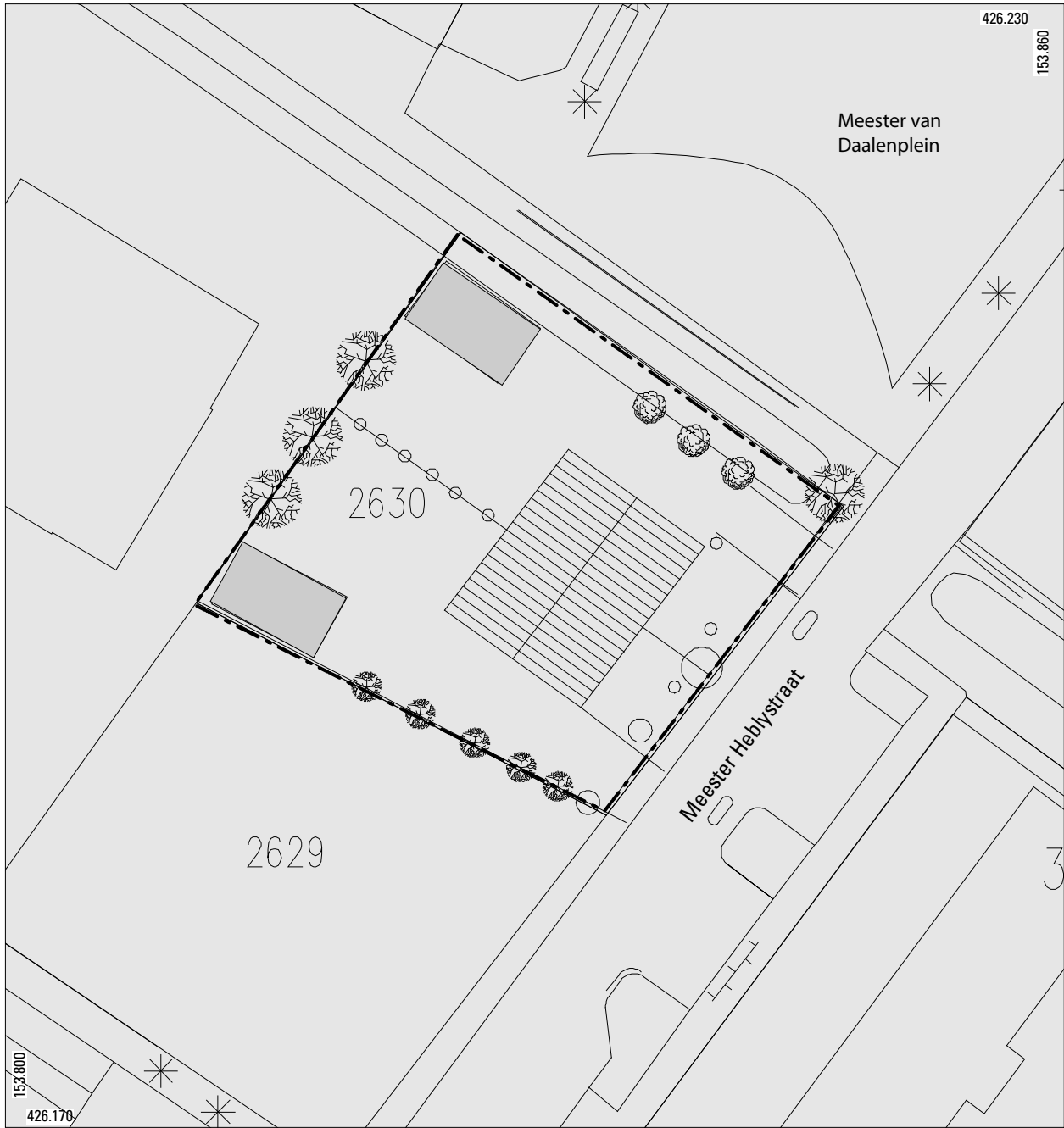
Bijlage 2.Varik-bouwperceel Meester Hebllystraat. Planlocatie

Bijlage 3.

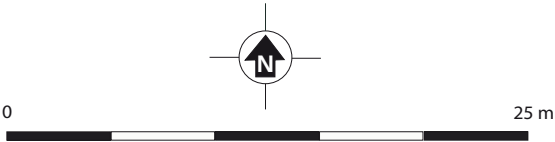

A

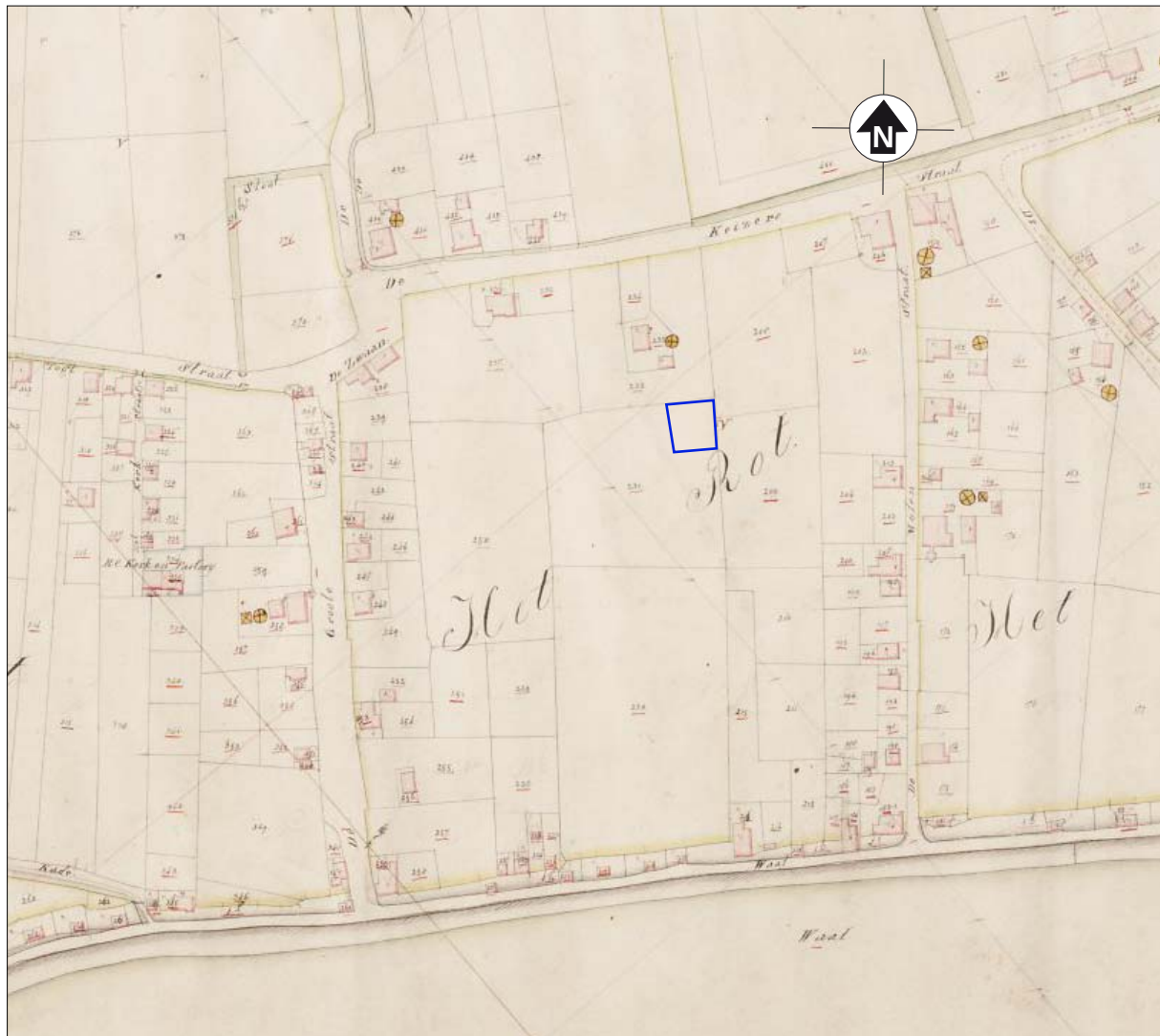
Bijlage 3. Varik-bouwperceel Meester Heblstraat. Huidige (2010) situatie van het plangebied.
(Bron: www.maps.google.nl)
A begrenzing plangebied

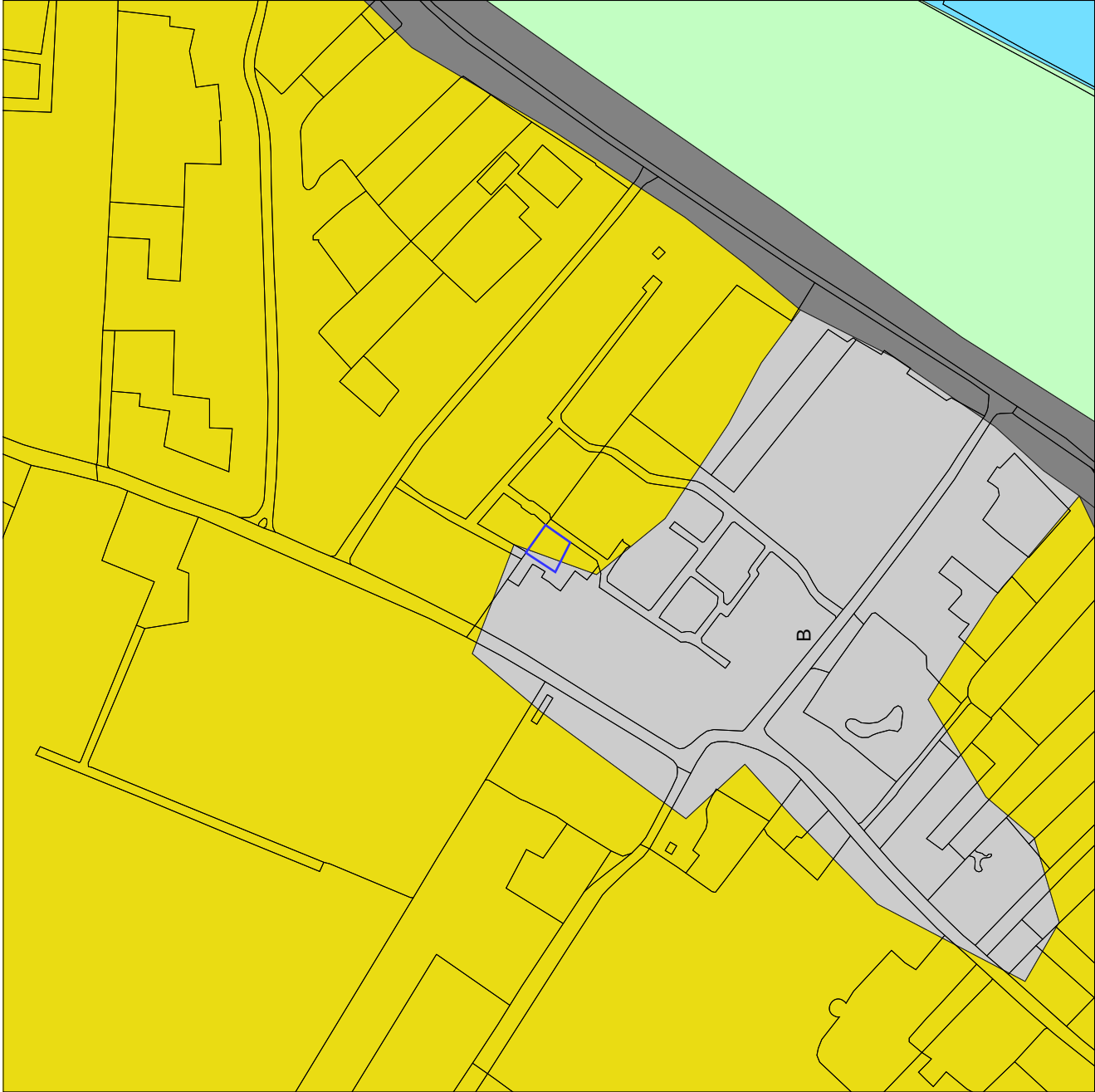
Bijlage 4.Varik-bouwperceel Meester Hebllystraat. Schets nieuwe situatie
A plangebied; B garage

Bijlage 5.

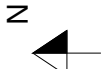
Bijlage 5. Rhenen. Uitsnede van de kadastrale minuut Varik en Heeselt, Gelderland, Sectie B, blad 01, uit 1830.
(Bron: www.watwaswaar)

Legenda

- ONDERZOEKSMELDINGEN
- TOP10 ((c)TDN)
- GEOMORFOLOGIE ((c)Alterra)
- Wanden
- Hoge heuvels en ruggen
- Terpen
- Hoge duinen
- Plateaus
- Terrassen
- Plateau-achtige vormen
- Waaivormige glooiingen
- Niet-waaivormige glooiingen
- Lage ruggen en heuvels
- Welvingen
- Vlakten
- Laagten
- Ondiepe dalen
- Matig diepe dalen
- Diepe dalen
- Water
- Bebouwing
- Overig (Dijken etc)
- PROVINCIES

Schaal 1:5000

Archis2

Bijlage 6. Varik-bouwperceel
Meester Lebluystraat. Geo-
morfologische kaart van de
omgeving rondom het
plangebied.

154271 / 426641

Legenda

- ONDERZOEKSMELDINGEN
- TOP10 ((c)TDN)
- PROVINCIES

BODEM ((c)Alterra)

- Associaties
- Brikgronden
- Bebouwing
- Dijk, bovenlandstrook
- Dikke eerdgronden
- Fluviale afz ouder pleistoceen
- Groeve, gegraven, mijnstort
- Kalksteenverweringsgronden
- Oude rivierkleigronden
- Overige oude kleigronden
- Ondiepe keileemgronden
- Leemgronden
- Zeekleigronden
- Mariene afz ouder pleistoceen
- Niet-gerijpte minerale gronden
- Oude bewoningsplaatsen
- Rivierkleigronden
- Kalk lutumarme gronden
- Veengronden
- Moerige gronden
- Water, moeras
- Podzolgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden

Schaal 1:5000

0 100 m

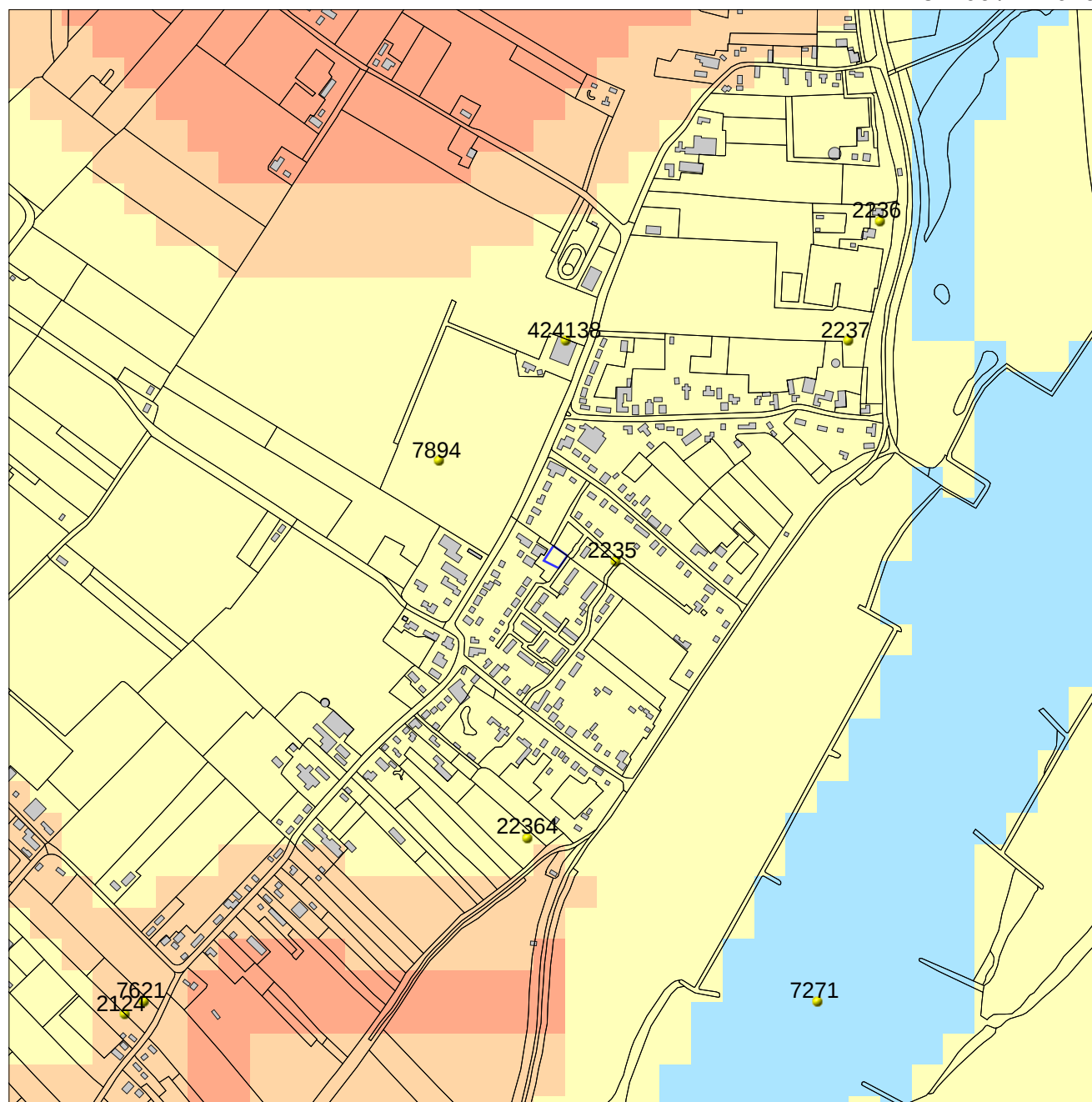

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bijlage 7.Varik-bouwperceel
Meester Hebllystraat.
Bodemkaart van van de
omgeving van het plangebied.

154706 / 427076

152966 / 425336

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- VONDSMELDINGEN
- WAARNEMINGEN

MONUMENTEN

- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

- ONDERZOEKSMELDINGEN

- HUIZEN

- PROVINCIES

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

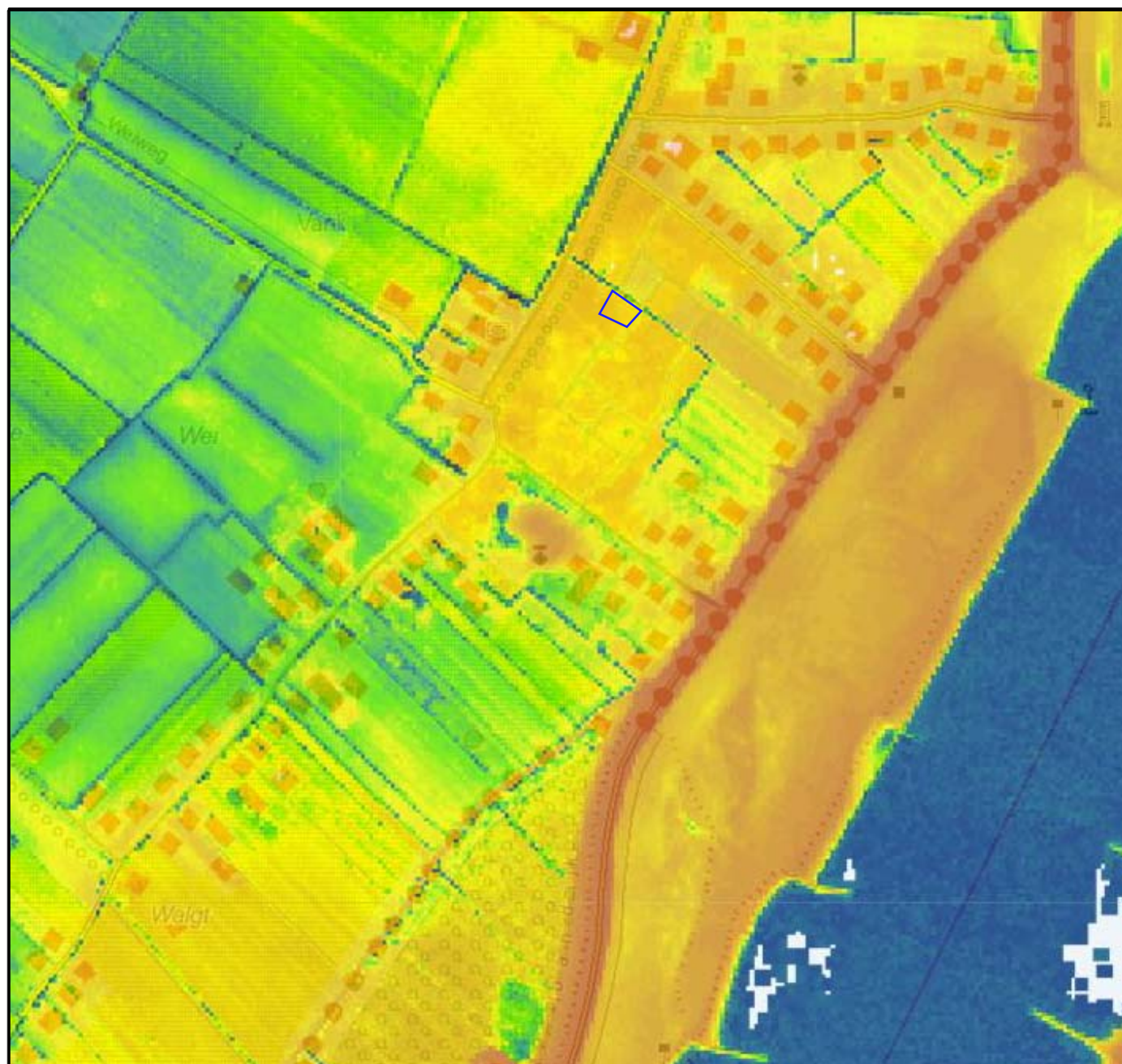
Schaal 1:10000

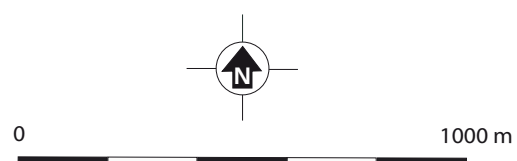
Archis2

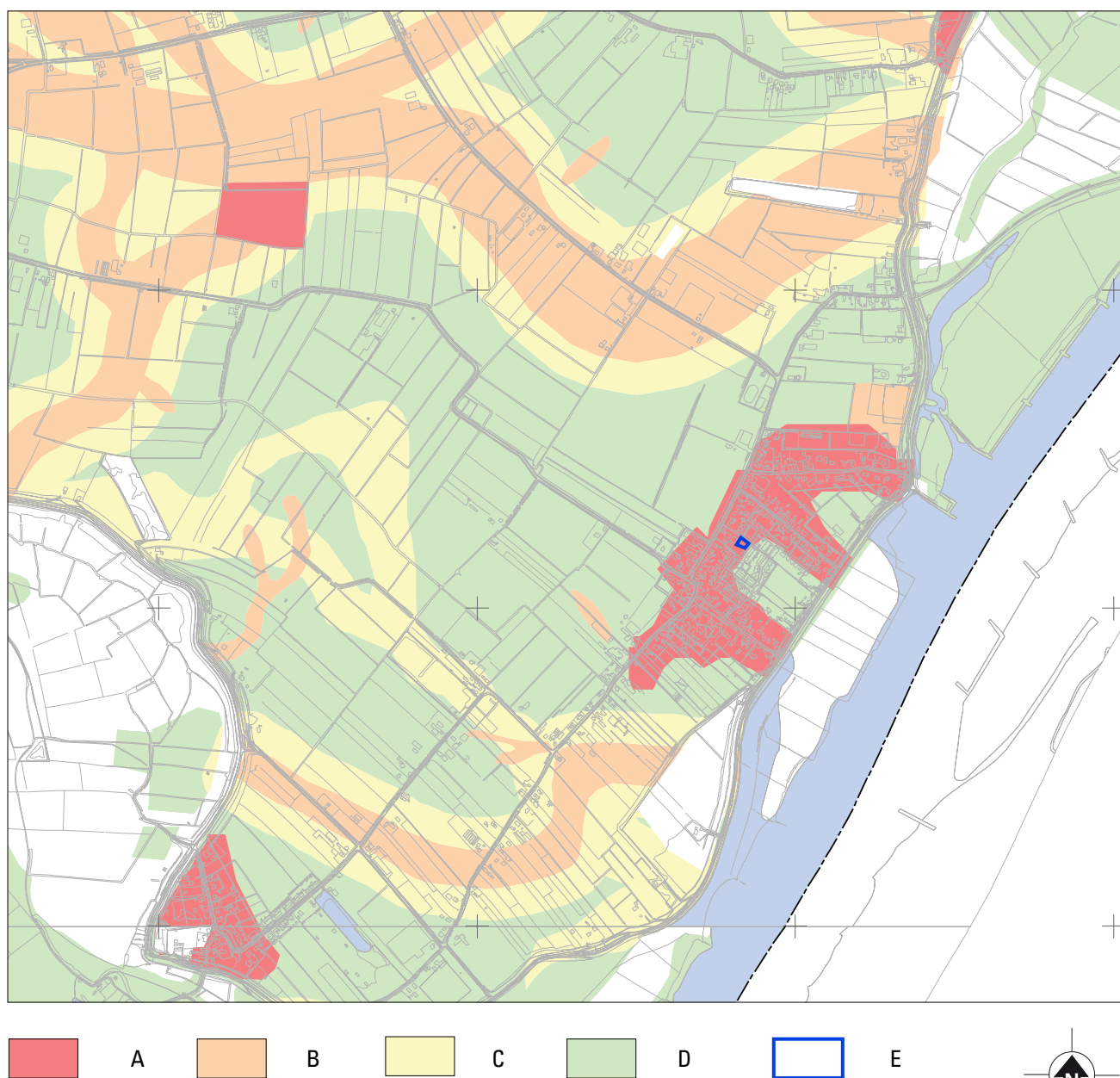
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bijlage 8.

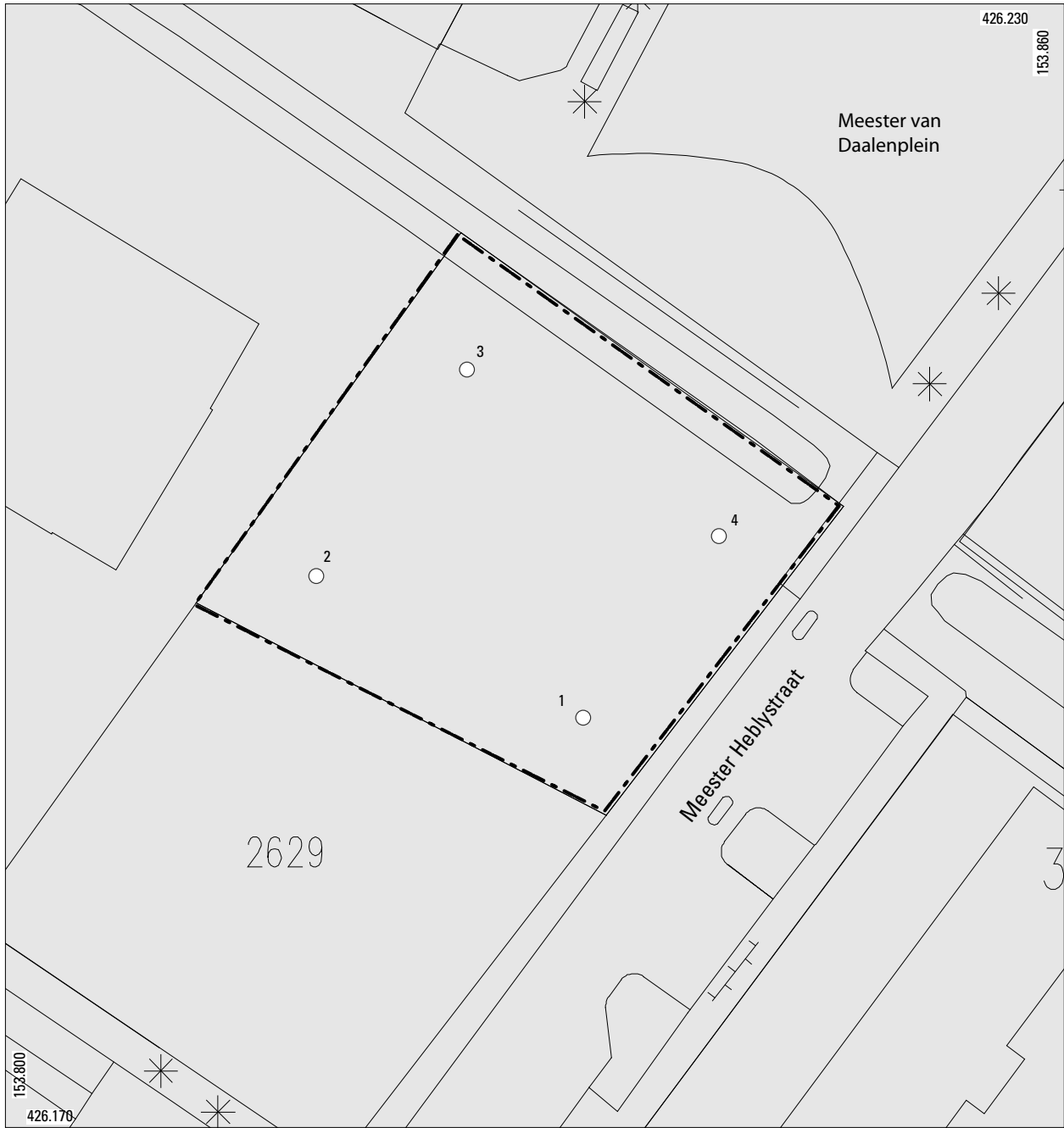
Bijlage 8. Varik-bouwperceel Meester Heblystraat planlocatie. Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (Bron: www.ahn.nl). A. plangebied; B. hoog gelegen; C. laag gelegen.

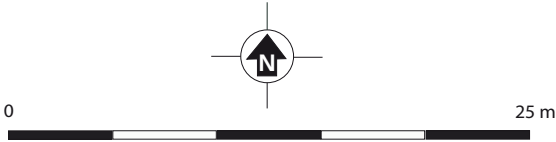

Bijlage 9. Bouwperceel Meester Leblystraat te Varik. Uitsnede van de Archeologische Beleidsadvieskaart Neerijnen.
(Bron: Van Heringen *et al* 2008, kaartbijlage 8.1);

A archeologische waarde/dorpskern; B hoge archeologische verwachting; C middelmatige archeologische verwachting;
D lage archeologische verwachting; E plangebied;

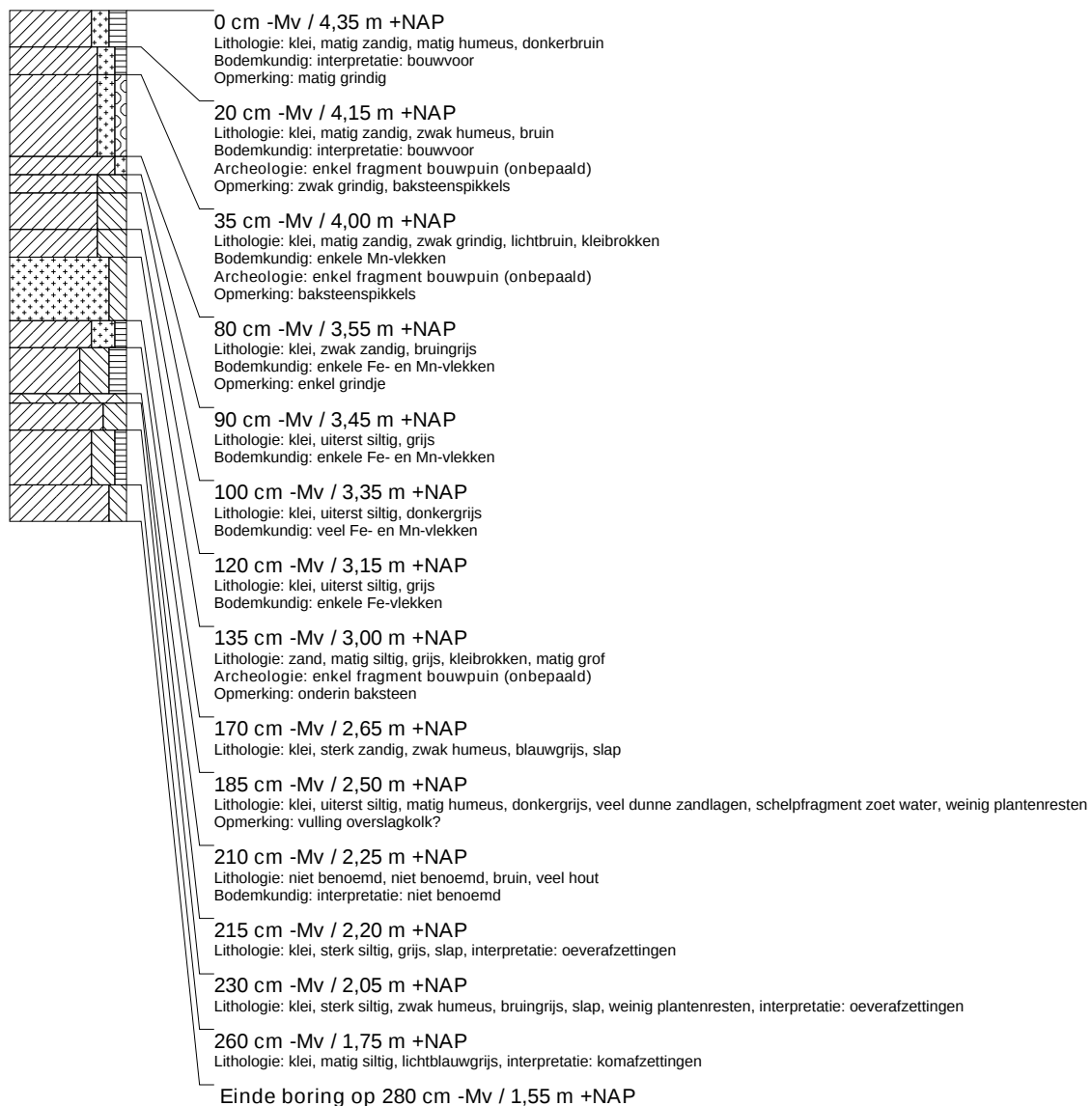

Bijlage 10.Varik-bouwperceel Meester Heblstraat. Boorpuntenkaart
A plangebied; B boorpunt

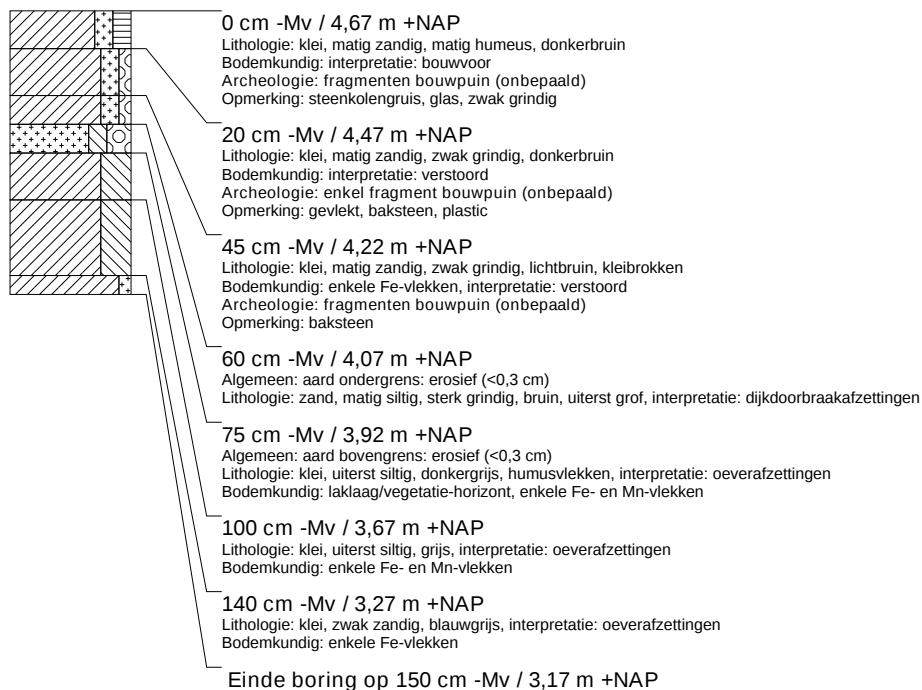
boring: 49428-1

datum: 18-11-2011, X: 153.836, Y: 426.195, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 39D, hoogte: 4.35, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, provincie: Gelderland, gemeente: Neerijnen, opdrachtgever: D. van Ballegooij, uitvoerder: ACVU-HBS

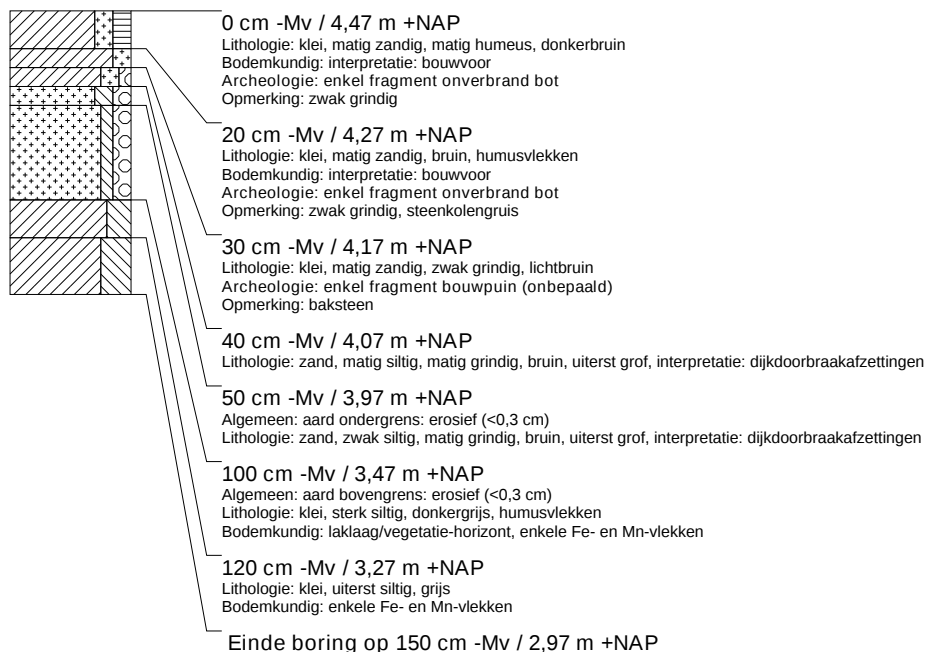
boring: 49428-2

datum: 18-11-2011, X: 153.827, Y: 426.202, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 39D, hoogte: 4,67, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, provincie: Gelderland, gemeente: Neerijnen, opdrachtgever: D. van Ballegooij, uitvoerder: ACVU-HBS

boring: 49428-3

datum: 18-11-2011, X: 153.834, Y: 426.213, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 39D, hoogte: 4,47, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, provincie: Gelderland, gemeente: Neerijnen, opdrachtgever: D. van Ballegooij, uitvoerder: ACVU-HBS

boring: 49428-4

datum: 18-11-2011, X: 153.846, Y: 426.205, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 39D, hoogte: 4,33, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, provincie: Gelderland, gemeente: Neerijnen, opdrachtgever: D. van Ballegooij, uitvoerder: ACVU-HBS

